

Ville Lähde

VAL PLUMWOODIN HAASTATTELU

Australialaisfilosofi Val Plumwood vieraili syksyllä Suomessa osallistuakseen Porissa Satakunnan ympäristökeskuksen järjestämään monitieteelliseen workshopiin. Seminaariin oli koottu tutkijoita ja opiskelijoita hyvin laajalta alalta puhumaan löyhän otsikon "human/social/political/liberatory ecology" alla. Vierailunsa yhteydessä Plumwood luennoi myös Helsingin yliopistossa, ja matkallaan sinne hän pistäytyi Tampereen yliopiston filosofian opiskelijoiden ainejärjestö Aatoksen järjestämässä keskustelutilaisuudessa. Tilaisuuden yhteydessä hän suostui haastateltavaksi.

Val Plumwood on pitkään toiminut ympäristöfilosofi, joka avioliittonsa aikana tunnettiin nimellä Val Routley. Hän on laajan tuotantonsa aikana kirjoittanut erilaisiin filosofiisiin aikakausjulkaisuihin laajalti, aina logiikan historiasta feminismiin ja ympäristöfilosofian yhtymäkohtiin. Kirjoituksia löytää mm. julkaisuista *Environmental Ethics, Ecology and Democracy, Feminist Studies, Environment & History, Hypatia* ja *Ethics and the Environment*. Häneen liitetään useimmiten nimilappu "ekofeministi", etenkin hänen vuonna 1993 ilmestyneen pääteoksensa *Feminism and the Mastery of Nature* jälkeen. Plumwoodin ekofeminismi on kuitenkin hyvin erilaista kuin se, johon ympäristöfilosofian klassikoteksteissä törmää¹. Plumwoodin monet tekstit ovat kärjekkäitä vastineita ympäristöfilosofian ja feministisen filosofian piirissä käytyyn keskusteluun, ja mainittu teos onkin paitsi merkittävä teoreettinen muotoilu myös kriittinen katsaus muuhun kirjallisuuteen.

Plumwood ei olekaan vain akateeminen filosofi, vaan hänellä on pitkä tausta toiminnassa erilaisissa kansalaisjärjestöissä, esimerkiksi eläinoikeusliikkeessä, ydinvoiman vastaisissa kampanjoissa ja Australian aboriginaalien oikeuksien ajamisessa. Tätä taustaa vasten ymmärtää hänen tapansa kirjoittaa, mutta toisaalta se tekee taustakeskustelua tuntemattomalle vaikeaksi hänen ajatustensa seuraaminen. Teoksen *Feminism and the Mastery of Nature* lukeminen onkin paras tapa tutustua hänen ajatuksiinsa, sillä siinä hän on esittänyt myös kritiikkinsä kohteiden perusajatukset. Hän julkaisee lähiaikoina (ilmeisesti Routledgen julkaisusarjassa) uuden teoksen, jossa hän kehittää edellisen teoksen teemoja ja kokoa tällä vuosikymmenellä käymäänsä keskustelua. Teoksen aiheen hän ilmoitti olevan löyhästi "feminismi ja järki".

Koska Plumwoodin uraa luonnehtii parhaiten hänen roolinsa kriitikkona ja oppositioajattelijana, haastattelun kysymyksissä pyrittiin selvittämään hänen ajatuksiaan feminismiin ja ympäristöfilosofian roolista. Hänen kritiikkinsä, etenkin teoksessa *Feminism* liikkuu korkealla abstraktiotasolla, joten kysymyksissä perätään myös tarkennusta hänen tiettyihin ajatuksiinsa. Haastattelu tehtiin 1. 9. 1998 Tampereella ravintola Telakan terassilla kauniina aurinkoisena päivänä.

K: Millainen mielestänne on ympäristöfilosofian identiteet-

ti? Millaisia teemoja se on nostanut esiin?

V: Olen juuri palannut ympäristöfilosofian maailmankonferenssista, jonka ilmapiiri oli hyvin konservatiivinen ja tylsä, joten olen ehkä hieman skeptinen. Ympäristöfilosofia oppialana kyseenalaistaa inhimillisen ja ei-inhimillisen suhteen sen monissa eri muodoissa. Nämä kysymykset, kuten miehen ja naisen suhdekin, ovat olleet aina filosofiassa taustalla, mutta niitä ei ole eksplisiittisesti käsitelty. Ne ovat siis olleet tärkeä osa vanhempaa filosofiaa, mutta nyt nämä kysymykset on nostettu esille. Juuri tällaisten taustaoletusten esiin nostaminen on filosofian tehtävä.

K: Onko vanhemman ympäristöfilosofian ja tämän vuosikymmenen välillä mitään selviä eroja?

V: Alkujaan ympäristöfilosofia oli hyvin marginaalinen ilmiö, nyt se on saavuttamassa kunnioitetumpaa asemaa. Yliopistoissa jopa järjestetään ympäristöfilosofian kursseja. Tämä kasvu on kestänyt 25 vuotta, mutta toki vielä olemme marginaalissa. Traditionaalinen ympäristöfilosofia mielestäni epäonnistui, koska se ei nostanut esiin kysymystä siitä, kuka tekee ympäristöfilosofiaa. Tämä ulottuvuus on noussut vasta uudemman (feministisen) kritiikin myötä. Ympäristöfilosofia on tärkeä alue, se nostaa esiin radikaaleja kysymyksiä, mutta tulokset eivät ole välttämättä radikaaleja. Kuten mainitsemani konferenssi osoitti, on professionalisoinnin vaara suuri.

K: Miten näet sen, että ympäristöfilosofia tai feminismi/ekofeminismi pyrkii määrittelemään itsensä selkeästi omaksi itsenäiseksi tutkimussuunnakseen? Eikö tämä tahallinen rajoittuminen voi olla ongelma?

V: Feminismissä ghattoutuminen ainakin on ollut riski, siitä on yritetty tehdä tyttöjen omaa pientä leikkikenttää. Vain "ne" tekevät feminististä filosofiaa, "me muut" teemme vakavaa filosofiaa. Poikkeuksena ovat olleet parhaat tieteenfilosofian kriitikot, jotka ovat ymmärtäneet feministisen kritiikin arvon. Samanlainen vaara on tietysti myös ympäristöfilosofiassa. Mutta rajat eivät ole ongelmia vain marginaalisuuntauksille. Mielen filosofia kärsii samanlaisista ongelmista. Toisaalta feminismi ja ympäristöfilosofia tarvitsevat oman identiteettinsä, tilan kriittisen ajattelun luomiselle. Ympäristöfilosofia voi tarjota vastavoimaa hegemoniselle ajattelulle, jos se suostuu itsereflektioon. Tähän on vielä pitkä matka, valkoiset miehet eivät filosofiassa tahdo nähdä omaa kädenjälkeään.

K: Mainitsitte mielen filosofian ongelmat. Mitä mieltä olette mielen filosofian nykykeskustelusta ja sen sisäisestä kritiikistä, vaikkapa Richard Rortysta?

V: Rortysta en tiedä tarpeeksi kommentoidakseni, mutta en toistaiseksi ole juuri pitänyt hänen ajatuksistaan. Mielen filosofia toistaa kaikesta huolimatta kartesiolaisia ennakkoluulojaan. Esimerkiksi Dennet, joka lienee heistä kaikista kiinnostunein eläinkysymyksestä, kieltäytyy keskustelemasta eläinten älykkyydestä aidossa mielessä, viittaa tässä hänen käsitteeseensä intentional stance. Mielen filosofia on työskennellyt ja työskentelee viitekehyydessä, joka antaa meille hyvin vähän työkaluja ihmis- ja mieskeskeisyyden analyysiin. Uusien suuntauksien tulee kehittää omia työkaluja.

K: Palaisin vielä mainitsemaasi ympäristöfilosofian professionalisaatioon. Voisitko tämentää tätä ajatusta?

V: Kun aikoinaan aloitin kirjoittamiseni, vain aktivistit olivat mukana ympäristöfilosofian luomisessa. Esimerkiksi Passmore, joka veteraaneista on ainoa "tavallinen filosofi",

lähti mukaan vain reagoidakseen siihen uhkaan vapautta ja demokratiaa vastaan, jota hän näki toisaalta ympäristöongelmissa, toisaalta joissain ympäristöfilosofian suuntauksissa. Mutta nykyään monet opettajat eivät tunne *mitään* itse asiaa kohtaan, ja tämä tendenssi on vahvistumassa. Ympäristöfilosofiassa puretaan sitoutumista, siitä on tulossa vain älyllistä peliä.

K: Haluaisin siirtyä tarkastelemaan teostasi *Feminism and the Mastery of Nature*. Kirjassasi käytä lävitse eri filosofian klassikoita Platonista Descartesiin. Yhdistät nämä ajattelijat vahvasti vallinneisiin ideologioihin, herruuden järjestelmien kehitykseen. Kuinka vahvana näet tämän yhteyden?

V: Filosofian historian käsittelyssä on paljon sellaista, mikä häiritsee minua. Monet filosofit, myös ympäristöfilosofit, näkevät menneet filosofit "viisauden kaivoksena", joihin nykyfilosofien korporaatiolla on kaivosoikeudet. He eivät katsele menneisyyttä tarpeeksi. Oma taustani on Australiassa, millä läntinen ajattelu ja filosofia ovat kannattaneet monia hyvin tuhoisia toimintoja. Meidän täytyy tarkastella omaa etnosentrisyyttämme. Tieteessä ei ole kysymys vain teorioista, vaan myös tieteen tekijöistä, joilla on ollut omat arvonsa. Filosofian kurssit tulisi aloittaa siitä, mihin toimintaan filosofia on osallistunut. Meidän siis täytyy nähdä, mistä lukemamme filosofia tulee.

K: Otan yhden esimerkin. Kirjassasi tarkastelet myös logiikan historiaa ja tiettyjen loogisten järjestelmien suhdetta herruusjärjestelmiin. Millainen tämä logiikan rooli on?

V: Niin sanottu klassinen logiikka on vain yksi monista vaihtoehtoisista loogisista järjestelmistä. Sen valta vakiintui vasta Fregen ja myöhemmin Russelin myötä. Feministit ovat tehneet paljon työtä tämän logiikan historian selvittämisessä. Suosittelen kiinnostuneita tutustumaan Andrea Nyen kirjaan *Words of Power* (Routledge, 1990), etenkin artikkeliin "Politics of Reason", jossa hän argumentoi logiikan ylivaltaa vastaan. Se on hyvä esimerkki tästä keskustelusta ja sen sudenkuopista. Minun mielestäni on erotettava logiikka ja Järki, mutta ei vain naiviin tyyliin: Järki on hyvää, logiikka kylmää ja pahaa. On olemassa monenlaisia järjestyksen ja logiikan muotoja, ja nuo käsitteet ovat osin päällekkäisiä. Nye taas menee analyysissään harhaan, hänen mielestään logiikka on *aina* herruutta tukevaa.

K: Mitä tämä vaihtoehtoinen rationaalisuus tai logiikka käytännössä tarkoittaa? Tähän kysymykseen ei kriitikoilta yleensä saa selvää vastausta?

V: Nämä valinnat ovat *poliittisia* valintoja. Ideologiat eivät ole vain irrallisia järjestelmiä, ne ovat yhteydessä elämäämme. Monien mielestä vaihtoehtojen esittäminen on epätoivoinen yritys, jopa pelottava. Mainitsemasani kongressissa James Stilber piti ahdistuneen puheenvuoron, jossa hän kutsui feminismiä ja marxismia järjen ja filosofian tuhoajiksi. Tällainen vaihtoehtottomuus on tyypillinen esimerkki hyökkäyksestä feminismiä vastaan. Jos sinä olet kiinnostunut sukupuolesta, huolestunut sukupuolikielisyksistä, sinä olet "vauhkona seksistä". Filosofia ei käsittele vaihtoehtoja omien standardiensä mukaan, se ei kohoa omien ihanteidensa tasolle.

K: Olet kuitenkin käyttänyt esimerkiksi termiä "deviant logic" kuvaamaan olemassa olevia vaihtoehtoisia logiikan järjestelmiä. Millaisia nämä olisivat?

V: Hyvä yksinkertainen esimerkki vaihtoehtoisesta logiikasta on esimerkiksi negaation käsitteen purkaminen, jota minun lisäksi monet muut ovat tehneet. Rosi Braidotti

esittää kirjassaan *Patterns of Dissonance* (Routledge, 1991) kahta vastakkaista tapaa ymmärtää negaatio. Ensimmäistä hän kutsuu "positiiviseksi toiseudeksi", tasavertaiseksi vaihtoehdoksi. Toinen tapa ymmärtää on hegemoninen toiseus, esimerkiksi "toinen kuin mies", jossa toinen osapuoli on poissuljettu, arvoton. Feminismi ja postkolonialistinen kritiikki ovat paljolti perustuneet tähän negaation purkamiseen. Vastarinta on ollut kovaa. Kirjassaan *Deviant logics, fuzzy logics* Susan Haack yritti osoittaa, että vaihtoehtoisille logiikoille ei ole intuitiivista pohjaa. Hänen argumenttinsa tiivisty lopulta lauseeseen "needless to say"! Juuri tämä on sitä kyvyttömyyttä kohdata kritiikkiä, josta edellä mainitsin.

K: Vaikket kirjassasi juuri käytä termiä ideologia, ajattelusi taustalla on selvästi ajatus siitä, että eri aikakausien filosofiat ovat usein osa vallitsevaa, hegemonista ajattelutapaa. Millainen tämä ajattelutapa on luonteeltaan? Mikä on yksittäisten filosofien rooli siinä?

V: Useimmiten analysoin vallitsevia dualismeja, joita pidän perustavana tapana jaotella ja paloitella maailmaa: ne ovat eräänlaista käsitteellistä teknologiaa. Tällaiset käsitteelliset teknologiat eivät kuulu vain omaan aikaansa, vaan ne ovat osa myös nykyistä ajatteluamme ja välissä olleiden aikojen ajattelua. En usko, että on olemassa mitään yleispätevää vastausta siihen, mikä on tietyn idean/filosofian ja sen synnyttäneen yhteiskunnan suhde. Jotkut tällaiset ideat ovat toiminnan oikeuttamista jne. Se riippuu hyvin paljon siitä, kuka nämä ideat kirjoittaa tai sanoo: yleensä he ovat kuolleita valkoisia miehiä. Mutta on eräitä ideologioiden tarkastelun tapoja, joita vastaan haluan reagoida. Ideologiat on aina ymmärrettävä sosiaalisessa kontekstissa, ajatus puhtaasta ajattelusta on mieletön. Toisaalta en pidä sellaisesta kriittisestä filosofiasta, joka yrittää palauttaa herruusjärjestelmiä "ensimmäiseen sarron muotoon". En usko, että herruudella on selkeää yksittäistä alkulähdettä. Historia ei toimi sillä tavalla.

K: Onko sinulla vielä jotakin, mitä erityisesti haluaisit sanoa lukijoille?

V: Minun tekstieni lukijoiden kannattaa muistaa, että minun taustallani on paljon feminististä ja marxilaista filosofiaa, sekä sellaista filosofiaa, jossa nämä puolet ovat vaikuttaneet toisiinsa (esimerkiksi Nancy Hartsockin kirjoitukset). Uskonkin, että feministinen asenne on tavallaan hienostettu marxismin muoto, mutta tämän työn voi toki tehdä hyvin kömpelölläkin tavalla. Esimerkiksi monet kirjoittajat haluavat palauttaa kaiken luokka-analyysiin, mitä en pidä järkevänä. Sitten filosofiaa lukiessa kannattaa ylipäänsä aina muistaa miettiä kuka sitä on tehnyt ja mihin tarkoitukseen. Jos tätä ei mietitä, on filosofia vastuutonta (tämä koskee niin mennyttä kuin nykyistä filosofiaa). Lopuksi haluaisin vielä tarkentaa vaatimustani *logiikan politisoinnista*. Yksi muoto tuottaa alemmuutta on piilottaa sen määritelmät logiikkaan. Tällöin me emme pääse niihin käsiksi, ja niistä tulee yksi välttämättömyyden muoto. Tämä on herruusjärjestelmien ylläpitämisen kannalta tärkeää, koska avoin alemmuuden tuottaminen on nykyisin yhä vaikeampaa. Tämän piiloherruuden purkaminen on eräs tärkeä tehtävämme.

Viite

1. Hyvä esimerkki tällaisesta klassikkotekstistä on kokoelmassa "Ympäristöfilosofian polkuja" (toim. Uurtimo & Jaaksi, Tampere 1997) julkaistu Karen J. Warrenin essee "Feminismi ja ekologia: yhteyksien rakentamista", suom. Kirsti Lempiäinen.